

*Klaniczay Tibor előterjesztése a NMFT közgyűlésén
1977. augusztus 25. Nyíregyháza*

Tisztelt Közgyűlés, Hölgyeim és Uraim!

A most megalakuló Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság Nemzetközi Előkészítő Bizottságától azt a megtisztelő feladatot kaptam, hogy Önök elé terjesszem megvitatás és elfogadás végett az új társaság alapszabályát és általános programjavaslatát.

Ezekben a minden résztvevőnek eljuttatott iratokban megfogalmazásra kerültek a Társaság célkitűzései s működésének szervezeti és gyakorlati módozatai. Elfogadásuk esetén e dokumentumok alapján és szellemében kezdheti meg Társaságunk a magyar nyelvészeti, irodalomtörténeti és néprajzi kutatások nemzetközi művelésének elősegítését, ösztönzését, szervezését és koordinálását.

Nem szükséges ezen a helyen kiemelnem annak a ténynek a jelentőségét, hogy a nagymultú Magyar Nyelvtudományi, Irodalomtörténeti és Néprajzi Társaság mellett létrejön végre e szorosan vett hungarológiai diszciplínák művelésének nemzetközi egyesülete is. Nem kevesebbről van szó, mint hogy a magyar filológia immár formálisan és szervezetileg is belép a nemzetközileg művelt tudományszakok sorába. Az a tény, hogy a magyar filológiát idehaza és külföldön művelő kutatók időszerűnek, szükségesnek és halaszthatatlannak tekintik ennek az új nemzetközi társaságnak a létrehozását, egyértelműen jelzi a fejlődés egy új szakaszának a kezdetét.

Mindenekelőtt annak felismeréséről van szó, hogy a magyar mint sajátos civilizáció, olyan értékek és tanulságok hordozója, mely a szorosabban vett nemzeti érdekektől és szempontoktól függetlenül is mint az emberiség számára megőrzendő és fejlesztendő kulturális örökség, érdemes a tanulmányozásra, kutatásra, megismertetésre. A magyar nyelv, irodalom és néprajz az utóbbi évtizedekben visszavonhatatlanul megszűnt kizárólag Magyarországra, illetve a magyarok ügye lenni. Gyenge és törékeny annak a nemzetnek a kultúrája, mely csak önnön fiai számára érdekes és értékes. Erősnek és maradandónak az a kultúra tekinthető, amely az őt létrehozó népet is képes túlélteni. Miképpen háromezer évvel a hettiták eltűnése után ma is vannak hettitológusok, ugyanúgy bízunk kell abban, hogy ha valamikor egyszer a távoli jövőben nem is lennének már magyarok, a hunarológusok akkor sem fognak hiányozni. A biztosíték erre, hogy a magyar filológia, a szlavisztika, a germanisztika, a turkológia és a többi hasonló tudományok példájára szintén felzárkózott a nemzetközi tudományok közé.

Hogy ez bekövetkezhetett, az leginkább talán azoknak a nem magyar kollégáinknak köszönhető, akik jóideje foglalkoznak a magyar nyelv vagy irodalom kutatásával, többnyire elszigetelten, gyakran teljesen magukra hagyatva, s mégis, kitartó munkával, jelentékenyen gazdagították a magyar filológia eredményeit. Különösen hálásak lehetünk azoknak, akik szerte a világban, egyre több egyetemen bevezették a magyar nyelv és irodalom oktatását, megteremtve ezáltal a hungarológia számos külföldi műhelyét, illetve az eljövendő műhelyek alapját. De természetesen ugyanígy igen nagyra kell értékelnünk azokat a hazai erőfeszítéseket, melyek a külföldi hungarológus kollégáinkkal való együttműködést, a velük való közös munkát célozzák. Elég a legszembetűnőbb példát, a leggyümölcsözőbbnek bizonyult vállalkozást említenem: a magyar nyelv-

vészek öt évenként ismétlődő és egyre nemzetközibbé váló kongresszusait, melyek a hazai és külföldi hungarológusok eddig legszélesebb találkozóivá fejlődtek. Nem véletlen, hogy új nemzetközi társaságunk alakuló közgyűléseit is éppen a most folyó nyelvész-kongresszus idején és helyén tudjuk megtartani.

A Társaság megalakulása nemcsak a magyar kultúrának, hanem az azt vizsgáló tudományoknak is a fejlettségét bizonyítja. Hiszen hiába hordozna értéket a vizsgált anyag, ha a vizsgálat, a kutatás eredményei nem lennének meggyőzőek, nem állnának helyt a nemzetközi szinten, nem bírnák el a nemzetközi kritikát. Hogy mind Magyarországon, mind számos más országban, a hungarológia képes felmutatni a legmagasabb nemzetközi mércével is mérhető eredményeket, garancia arra, hogy Társaságunk szilárd alapokra épülhet.

A fejlődésnek ebben a mostani új szakaszában kell majd e Társaságnak az eredményeket tovább építenie, megsokszoroznia, az erőket összefognia, s tudománysszaktunkat a nemzetközi porondon képviselnie. Az ennek érdekében folytatandó tevékenység körvonalait szeretném ismertetni, illetve az ezeket rögzítő okmányokat vitára bocsátani s elfogadásukat kérni.

Kezdem az alapszabállyal. A Nemzetközi Előkészítő Bizottság tisztában volt azzal, hogy egy új társaság alapszabálya első formájában sohasem lehet tökéletes. A gyakorlati munka lesz a próbája az alapszabálynak, szinte biztosra vehető, hogy a most előterjesztett szöveg, néhány éven belül némi módosításra fog szorulni. Annál is inkább, mert az alapszabály megszövegezésekor egy sajátos nehézséggel is szembe kellett nézni: egyrészt az alapszabálynak igazodnia kellett a hasonló nemzetközi tudományos társaságok statútumaihoz, másrészt – minthogy számos ok kívánatosá teszi, hogy a Társaság székhelye Magyarországon, közelebből Budapesten legyen – az alapszabálynak meg kell felelnie az egyesületekre vonatkozó magyarországi jogszabályoknak is. Köszönetet szeretnék mondani azoknak a kollegáknak, valamint jogi tanácsadóknak, akik véleményem szerint sikeresen egyeztették össze ezeket a szempontokat, létrehozva egy olyan statútumot, melynek alapján a munka megindulhat. A figyelmünk ezért elsősorban a lényeges, elvi kérdésekre kell, hogy irányuljon, nem annyira a nüanszokra vagy fogalmazásbeli problémákra.

Legyen szabad most néhány kommentárt fűznöm az alapszabályban rögzített alapkérdések némelyikéhez.

Ami a címet illeti: közismert, hogy ez sok megfontolás eredményeképpen alakult ki. Voltaképpen az angol, illetve francia a legszerencsésebb, ezt azonban nem lehet tömören és tökéletesen magyarra fordítani. Ha azonban azt vesszük tekintetbe, hogy a magyar használatban, akárcsak a németben és az oroszban, a filológia terminusainak meglehetősen széles értelme van, amelybe minden olyan tudományos tevékenység beleértendő, mely szövegekkel van összefüggésben, vagyis a nyelvészet, irodalomtudomány és folklorisztika egyaránt, sőt a történeti forrásvizsgálat és forráskritika is, akkor a „magyar filológia” kifejezés értelme meglehetősen közel áll az „études hongroises” jelentéséhez. Ezért a Társaság elnevezését, valamint annak négy más nyelven való változatát mint az adott lehetőségek közepette legszerencsésebbnek tűnő megoldást ajánljuk elfogadásra.

A bevételekről szóló fejezet három jövedelemforrást említ. Ezek közül azonban csak az első és harmadik helyen említett jövedelmek felett tud a Társaság teljesen szabadon rendelkezni. A második helyen említett akadémiai költségvetési támogatás ugyanis azt jelenti, hogy a Magyar Tudományos Akadémia nem egy meghatározott összeget bocsát a Társaság rendelkezésére, hanem a Társaság irodájának, illetve titkárságának a fenntartását, finanszírozását vállalta magára. Vagyis helyiségnek, telefonnak, postaköltségnek, s főként a Társaság adminisztrációját ellátó munkatársak tisztelet-

díjának a fedezését. A MTA nagylelkű támogatása ezzel megszabadítja munkáját megkezdő Társaságunkat az elemi gondoktól, amiért javaslom, hogy nyilvánítsuk köszönetünket, megkérve az Akadémia Elnökségét közöttünk képviselő Szabolcsi Miklós urat, hogy hálánkat tolmácsolja.

Közgyűlésünk hivatott dönteni a tagdíj összegéről. Javaslom, hogy ezt 10 dollárban, illetve 200 forintban állapítsuk meg, amely összeg természetesen bármely pénznemben befizethető. Magától értetődő, hogy a Társaság tiszteleti tagjai nem fizetnek tagdíjat.

Igen fontos pontja az alapszabálynak a 6. paragrafus 1.) pontja, mely meghatározza, kik lehetnek a Társaság tagjai. Mint látható, az itt olvasható szöveg kifejezésre juttatja, hogy a Társaság szigorúan tudományos jellegű, vagyis, hogy a tagság feltétele a tudományszakjaink tudományos művelése, illetve egyetemi vagy főiskolai szintű oktatása. Nem lenne kívánatos a kapukat túl szélesre tárni, s átalakulni a magyar kultúra barátainak társaságává. Ezért kérnünk kell a tisztelt Kollégákat, illetve Társaságunk leendő tagjait, hogy e kritériumot tartsák szem előtt, midőn javaslatokat tesznek majd azokra a személyekre, akiknek a Társaságban való tagságát kívánatosnak tartják. A 7. paragrafus 1.) pontjában említett írásbeli kérés, természetesen, csupán az e célból kiküldött űrlap kitöltését jelenti.

A 11. paragrafusban szó esik a Társaság szakosztályairól. E szakosztályok egyelőre inkább csak lehetőségként léteznek, majd a következő évek gyakorlata fogja megmutatni, hogy hol és milyen mértékben lenne célszerű egy-egy szakosztály külön szervezeti keretének a kialakítása. Az azonban már most nyilvánvalónak látszik, hogy leendő kongresszusaink automatikusan három fő szakosztályra: nyelvészetre, irodalmira és néprajzira bontódnának majd.

Végül a 20. paragrafust kell említenem, mely a Társaság tisztségviselőiről szól, akiket nem közvetlenül a közgyűlés választ meg. Így a szakosztályelnökök és titkárok kijelölése, ha erre szükség mutatkozik, a Végrehajtó Bizottság feladata lenne, hiszen adott esetben nem lehet majd ezzel megvárni az esetleg évek múlva összeülő következő közgyűlést. Ami pedig a Társaság adminisztrációját ellátó tisztségviselőket illeti, azokat a Társaság ügyeit intéző főtitkár, illetve a főtitkárhelyettes bízna meg. Célszerű e téren eltérni a régebbi alapítású társaságok azon gyakorlatától, hogy a szervezés és adminisztráció, valamint a pénzkezelés munkáját a közgyűlés által a Társaság tagjaiból választott személyekre bízta. Az egyre bonyolultabbá váló adminisztráció, s különösen a pénzügyigazgatás világában az ilyen hagyományos megoldás már teljesen anakronisztikus. A szervező, adminisztratív és gazdasági feladatokat az ehhez értő szakemberekre kívánatos bízni. A Társaság választott szervei között pedig ezért van ott a Számvizsgáló Bizottság, hogy az a pénzgazdálkodást ellenőrizze, s a tagságot erről tájékoztassa.

A nem választott, hanem megbízott tisztségviselők munkája nélkül ezt az alakuló közgyűlésünket se tudtuk volna megrendezni. Szeretném ezért a Nemzetközi Előkészítő Bizottság köszönetét kifejezni Gebri Máriának, a Társaság leendő szervező titkárnak, valamint Keleti Istvánnénak és Takács Olgának azért a gondos és áldozatkész munkáért, amellyel közgyűlésünk zökkenésmentes megrendezését lehetővé tették.

Rátérek most a programnyilatkozat néhány pontjának a kommentálására.

Az I. fejezet szól a tudományos tanácskozásokról. Ezek sorában a legfontosabbak természetesen a Társaság kongresszusai lesznek. Javaslom, hogy a kongresszusokat ötévenként tartsuk, mégpedig a nemzetközi finn-ugor kongresszusok közé eső években. Tekintve, hogy a következő finn-ugor kongresszus 1980-ban lesz, s minthogy Társaságunk első kongresszusának a megfelelő előkészítése hosszabb időt kíván, javaslom, hogy az első kongresszusra 1982-ben kerüljön sor, mégpedig Budapesten. A kongresszus tematikáját, tervét a Végrehajtó Bizottság alakítaná ki, mely kb. egy év múlva tartandó ülésén foglalkozhatna ezzel a kérdéssel.

Javaslom, hogy az ötévenként sorra kerülő kongresszusok színhelye felváltva Magyarországon, illetve egy külföldi országban legyen – amely jól bevált gyakorlat más hasonló társaságok, például a nemzetközi italianisztikai társaság életében.

A programnyilatkozat egyik legfontosabb pontja a VI., mely rendszeres kiadványok létrehozásáról szól. Két periodikára gondolunk. Az egyik információs célokat szolgáló bulletin lenne, mely végre biztosítaná a legkülönbözőbb helyeken dolgozó hungarológusok kölcsönös tájékoztatását. A különböző magyarországi folyóiratok ellátnak ugyan fontos tájékoztató feladatot, de fő feladatuk az új eredmények publikálása lévén, az ismertetések, tájékoztatók, hírek, bibliográfiák közlése gyakran mostohagyerek marad. De legjobb esetben is csak a magyarországi munkákról tájékoztat, a határon kívüliekről csak egészen esetlegesen. Ha a Társaságnak lenne viszont egy tájékoztató jellegű periodikája, akkor biztosítható lenne a tagság révén a sokkal szélesebb információ. A másik kiadvány egy idegen nyelven megjelenő folyóirat lenne, melyet nemzetközi szerkesztő bizottság irányítana. A Társaság a hungarológia tárgykörében folyó nemzetközi tudományos munka fórumává kívánja fejleszteni.

Végül meg kell említenem azt, hogy a Társaság hivatalos nyelve a magyar lenne, a főbb dokumentumok és körlevelek azonban az alapszabályban említett négy világnyelven is kiadásra kerülnek.

Tisztelt Közgyűlés! Mondanivalómat ezzel be is fejeztem, s a szóban forgó dokumentumokat vitára bocsátom, kérve szíves észrevételeiket.